

Representation och kartellisering

Henrik Enroth¹

Representation and Cartelization

This article discusses the relationship between political representation and cartelization. Proponents of the cartel party theory argue as if cartelization and political representation were opposites: insofar as political parties empirically approximate the cartel party type, they will also, so the argument goes, distance themselves from normatively entrenched ideas and ideals about representation. The article questions and critiques this view. Drawing on Hanna Pitkin's view of political representation as acting in the interests of the represented in a responsive manner, I discuss the difficulties in teasing out what it means to represent and be represented according to the cartel party theory. The article concludes that the proponents of the cartel party theory have not provided any convincing reasons for assuming that representation and cartelization are necessarily opposites, but also that our entrenched understanding of political representation offers little guidance as to the nature of this relationship.

Enligt kartellpartiteorin fungerar politiska partier i allt mindre utsträckning som kanaler in i staten för intressen och identiteter sprungna ur civilsamhället, och istället alltmer som professionella maktapparater i staten, med ett egenintresse i organisatorisk överlevnad. Snarare än att överbrygga avståndet mellan stat och samhälle har politiska partier i utvecklade demokratier kommit att ökat detta avstånd till en punkt där partiet som organisationsform helt inkorporerats i staten (Katz & Mair 1995; Katz & Mair 2009; jfr Koole 1996). I denna diagnos ryms en kritik av de politiska partiernas representativa funktion, som, menar kartellpartiteorins tillskyndare, inte bara förändrats genom denna utveckling utan i allt väsentligt fördärvat. Med Katz och Mairs ord, om inte partier kan "representera såväl som styra, kan det mycket väl visa sig allt svårare för dem att legitimeras sin kontroll över statliga institutioner och sina anspråk på offentliga resurser" (Katz och Mair 2009: 760). Notera det underförstådda: att kartellpartiet styr men inte representerar.

1 Studien utgör en rapport från forskningsprojektet "Party Government in Flux: Changing Conditions for the Party Groups in the Swedish Riksdag", som finansieras av Riksbankens Jubileumsfond. Jag vill tacka mina kollegor i forskningsprojektet samt två anonyma granskare för *Statsvetenskaplig tidskrift* för värdefulla synpunkter på tidigare versioner av denna artikel.

Henrik Enroth är verksam vid Institutionen för statsvetenskap, Linnéuniversitetet.
E-post: henrik.enroth@lnu.se

Övriga bidrag till detta temanummer diskuterar den empiriska hållbarheten i kartellpartiteorins analys av det moderna partiets samtida utveckling. Här kommer jag inte att uppehålla mig vid den frågan annat än indirekt. Ambitionen med denna artikel är istället att reda ut kartellpartiteorins antaganden om kartellisering och representation. En sådan diskussion måste ta sin utgångspunkt i det faktum att teorins förespråkare tycks underförstå ett motsatsförhållande mellan representation och kartellisering; i den mån politiska partier empiriskt approximerar kartellpartiet som typ kommer de också normativt att frånga etablerade idéer och ideal om representation, som om kartellisering och representation med nödvändighet var motsatser, och som om den normativa diskursen om partiets representativa funktion inte kunde avancera bortom tidigare utvecklingssteg i det moderna partiets historia. Men det finns ingen nödvändighet i ett sådant motsatsförhållande eller i en sådan analys av politisk representation. Medan kartellpartiteorin tycks avfärda möjligheten att denna partityp kan fungera representativt har teorins tillskyndare inte mycket att säga om den politiska representationens väsen, och det som framskyntar i teorins urkunder förefaller missa det centrala i vedertagna förståelser av politisk representation. Vi har ingen anledning att låta bli att ställa frågor om kartellpartiets representativa funktion bara för att kartellpartiteorins förespråkare på illa redovisade grunder antagit att partiet som organisationsform kan fungera representativt bara i den mån det i någon metaforisk mening kan placeras "utanför" staten.

Nedan introducerar jag en vedertagen förståelse av politisk representation – representation som responsivt agerande i de representerades intresse – och diskuterar dess implikationer för kartellpartiteorin. Därefter diskuterar jag hur vi utifrån denna etablerade förståelse av politisk representation kan bedöma huruvida representation och kartellisering står i motsatsförhållande till varandra i specifika fall, givet att vi kan påvisa kartellisering empiriskt. Här diskuterar jag svårigheterna att härleda empiriska konsekvenser ur kartellpartiteorin angående vad det kan innebära att representera samt att vara representerad. Jag drar slutsatsen att kartellpartiteorins företrädare inte givit oss några goda skäl att anta att kartellisering med nödvändighet står i ett motsatsförhållande till representation, men också att vår etablerade förståelse av politisk representation inte ger någon tillförlitlig vägledning vad gäller förhållandet mellan kartellisering och representation.

I

En etymologiskt ursprunglig innebörd i begreppet representation är att göra något frånvarande närvarande. Hanna Pitkin och på senare tid David Runciman har båda insiktsfullt diskuterat den paradox som följer av denna grundbetydelse: för att kunna representeras måste något vara både närvarande och från-

varande på samma gång – tillräckligt närvarande för att kunna *re-presenteras*; men samtidigt tillräckligt frånvarande för att behöva *re-presenteras* (Pitkin 1967; Runciman 2007; jfr Castiglione & Warren 2006). Som Runciman påpekar kan det för rastlösa statsvetare vara frestande att avfärda denna paradox som ett semantiskt snarare än ett politiskt problem. Som Pitkin visat får dock denna begreppsliga egenhet konsekvenser också i politisk praktik. En central tanke i hennes berömda analys av begreppet representation är att den moderna demokratin idéer och institutioner medgett en relativt stabil hantering – om än inte lösning – av denna paradox (Pitkin 1967: 209-240; Runciman 2007: 93-94).

Något som representationsteoretiker inte sagt särskilt mycket om är att partiet i den moderna demokratin placeras i själva spänningsfältet för denna paradox, och att våra idéer om den moderna demokratin gör att vi förväntar oss att partiet också är svaret på frågan hur vi kan hantera samma paradox: det är i första hand genom partiet som politiska viljeyttringar i samhället kan göras närvarande inom ramen för statens politiska institutioner. Inte minst kartellpartiteorin har emellertid kastat en skugga över denna förhoppning, medan teorins förespråkare samtidigt är besvärande tysta vad gäller den politiska representationens väsen. Här är Pitkins klassiska definition av politisk representation till hjälp för att få tystnaden att tala, om inte annat för att Pitkins uppfattning kommit att bli det vedertagna svaret på frågan hur vi kan känna igen politisk representation när någon påstår sig representera oss.

Politisk representation, skriver Pitkin, innebär att agera ”i de representerades intresse, på ett sätt som är responsivt i förhållande till dem” (Pitkin 1967: 209).² Det här tycks göra representativitet till en empirisk fråga, så länge vi kan anta en relation där den som utger sig för att representera agerar i den representerades intresse, och så länge en sådan relation utmärks av responsivitet i tolkningen av detta intresse. Svårigheterna med denna definition tilltar givetvis i den mån vi problematiserar termerna ”intresse” och ”responsivitet” och jag återkommer till dem strax, men låt oss för ögonblicket och för argumentets skull ta för givet att båda dessa termer kan ges en någorlunda precis innebörd och göras operationella.

Vad kartellpartiteorins förespråkare antar – snarare än visar eller argumenterar för – är att kartellpartiets företrädare just *inte* agerar i de representerades intresse utan i partiets eller partielitens egenintresse. Till stöd för denna uppfattning hävdar Katz och Mair att konkurrens mellan partier alltmer reduceras till frågor om regeringsduglighet och förmåga till styrning, och att de ekonomiska och politiska kostnaderna för partier som förlorar regeringsinne-

2 Pitkins förståelse av den representativa relationen är självfallet inte den enda tillgängliga, och intressen är självfallet inte de enda tänkbara objekten i en sådan relation: idéer och identiteter kan nämnas. Jag utgår här från Pitkins representationsbegrepp då det i olika upptagningar utgör en dominerande mittfåra i teoretiska och empiriska diskussioner av politisk representation.

hav i ett kartellpartisystem minskas genom ökat partistöd kanaliserat till partiernas toppskikt. Även om Katz och Mair menar att den historiska utvecklingen av partiet som organisationsform åtföljts av skiftande normativa föreställningar om demokrati betraktar de uppenbart det senaste skiftet som en förlust av partiets representativa och därmed demokratiska kvaliteter, vilka i sin tur på ett uttalat sätt knyts till partiets funktioner i tidigare utvecklingssteg i Katz och Mairs berättelse: demokrati har i kartellpartiets tidevarv blivit ”ett medel för att uppnå social stabilitet snarare än social förändring”; demokrati betraktas nu inte längre som ”en process där civilsamhället begränsar och kontrollerar staten”, utan som ”en tjänst utförd av staten för civilsamhället” (Katz och Mair 1995: 22).

Här tycks Katz och Mair begå ett slags genetiskt felslut på partiteorins område, genom att göra det politiska partiets representativa funktion beroende inte främst av hur dess företrädare agerar och interagerar, utan av de historiska omständigheter ur vilka partiet uppstått. Oaktat Katz och Mairs påstående att ”masspartiet är dött”, och deras kritik mot partiforskarens tendens att anta att liket lever (Katz & Mair 2009: 760), framstår masspartiet icke desto mindre som den normativa modellen för ett representativt politiskt parti i Katz och Mairs typologiska historia över det moderna partiets uppgång och fall. Masspartiets representativa funktion består enligt Katz och Mair just i att det gör närvarande inom den moderna staten intressen sprungna ur civilsamhället, medan kartellpartiet, återigen, tvärtom antas skapa och understödja ett växande avstånd mellan stat och civilsamhälle, med catch-all-partiet som ett ambivalent mellansteg där normen för den representativa relationen är ett medlande mellan intressekonstellationer i samhället och den moderna statsapparaten.

Det är avslöjande att Katz och Mair i sin eskatologi om det moderna partiets utveckling ger vanligt förekommande beteckningar för olika representationsideal som kan förknippas med respektive partityp – undantaget kartellpartiet. Den typ av kaderparti som uppstod parallellt med den tidiga parlamentarismen antar Katz och Mair vilar på Burkes ideal om representanten som en ”trustee” som agerar självständigt i förhållande till sina uppdragsgivare; masspartiets representanter, däremot, agerar som ”delegates” ansvariga inför sitt parti och dess medlemmar, medan catch-all-partiets representanter bäst förstås och förstår sig själva som flexibla ”brokers” eller ”entrepreneurs.” För kartellpartiet får vi ingen motsvarande beskrivning av vad det innebär att vara representant; i dess ställe får vi beskrivningen av kartellpartiet som sådant som en ”semi-state agency” och en notering om dess ”representativa stil” som en ”agent of the state”, vilket alltså i Katz och Mairs analys närmast framstår som en självmotsägelse (Katz & Mair 1995: 16, 18). I deras berättelse figurerar politisk representation inte främst som ett allmänbegrepp utan som en historiskt specifik storhet: det politiska partiets mest genuina representativa funktion är – eller snarare var – att kanalisera vissa specifika intressen som uppstått ur vissa specifika kolle-

ktiva identiteter i civilsamhället, med social förändring och progressiv politisk reform av staten som mål.

Oavsett vilka ideologiska sympatier man kan eller inte kan hysa för ett sådant ideal är Katz och Mairs skiss av det politiska partiets representativa funktion uppenbart kalkulerad efter konturerna av mellankrigstidens civilsamhälle och normativt färgad av de politiska program som uppstod ur masspartiets framgångar. Här finns en grundläggande spänning i kartellpartiteorin mellan en explicit sociologiskt-deskriptiv nivå och en mer implicit normativ nivå. I sina samhällsteoretiska och partisystemteoretiska resonemang är Katz och Mair tydliga och tämligen entydiga vad gäller de omvälvande förändringar som moderna samhällen och politiska system genomgått under samma tidsperiod. Här sätts masspartiet som modell i samband både med en viss "förståelse av demokrati" och med ett "särskilt, numera överspelat, ideal om samhällsstrukturen", och ingen av dessa antas återspegla de samhälleliga och politiska realiteterna i "postindustriella samhällen" (Katz & Mair 1995: 6).

Men medan partiet som organisationsform således antas ha skiftat position och funktion från sin forna förankring i civilsamhället till sin nya hemvist i statens hägn argumenterar kartellpartiteorins förespråkare samtidigt normativt som om civilsamhället förblivit – eller kanske snarare *borde* ha förblivit – oförändrat genom denna process, som om vi kunde bedöma kartellpartiets representativa funktion utifrån samma intressen och identiteter utifrån vilka masspartiets sympatisörer kunde bedöma sina representanters agerande under mellankrigstiden. Empiriskt antas vi sedan länge ha lämnat den historiskt specifika relationen mellan masspartiet och organiseringen av intressen i mellankrigstidens civilsamhälle. Normativt förblir samma arrangemang den förebildliga modellen för en representativ relation mellan politiska partier och deras väljare i allmänhet. I en sammanfattande tabell över de olika partitypernas karakteristika reserverar Katz och Mair avslöjande nog "representativ kapacitet" som en beskrivning av partikonkurrensen i masspartiets era (Katz & Mair 1995: 18).

Men om vi tar oss friheten att frånga Katz och Mair på den här punkten kommer svaret på frågan om kartellpartiet kan fungera representativt eller ej enbart att bero på de intressen som, med bibehållen responsivitet, kan tillskrivas dem som partierna utger sig för att representera, oavsett vilka historiskt specifika relationer mellan parti och stat och parti och civilsamhälle som frambringat dessa intressen som föremål för politisk representation. Med andra ord, även om det empiriskt skulle beläggas att konkurrensen mellan partierna i ett givet partisystem reducerats till frågor om regeringsduglighet och styrningsförmåga, och även om vi – med Katz och Mair – skulle göra det rationalistiska eller möjligen konspirationsteoretiska antagandet att partierna har ett organisatoriskt egenintresse i att reducera konkurrensen mellan partierna i systemet till just detta, så innebär inte det med automatik att partiernas relation till

sina väljare därmed upphör att vara representativ. Detta beror i sista hand på vad väljarna själva anser att deras intressen är och huruvida de anser att deras representanter agerar i deras intresse, och det finns åtminstone inget som *a priori* säger att väljarna i ett kartellpartisystem inte skulle kunna anse sig ha ett intresse i de områden till vilka Katz och Mair menar att kartellpartiet reducerat partikonkurrensen – förmåga till styrning och regeringsduglighet. Att kartellpartiet premierar styrning innebär inte i sig att det inte samtidigt – och just därigenom – kan ägna sig åt representation.

Vi kan inte heller *a priori* utesluta möjligheten att kartellpartiets organisatoriska egenintresse är förenligt med en responsiv representativ relation till dess väljare, om vi förstår politisk representation ungefär i Pitkins termer. På partinivå är organisatorisk överlevnad en trivial nödvändig betingelse för en sådan relation, eftersom ett parti som inte existerar givetvis inte kan representera eller agera responsivt i förhållande till någon, och samma argument kan överföras på systemnivå i den mån vi, med Pitkin och många andra, anser att representation bör bedömas med hänsyn till ”strukturen och funktions sättet hos systemet, mönstren som uppstår från en mångfald aktiviteter hos många människor” (Pitkin 1967: 221).

Så för att summera: vi måste alltså känna till något om väljarnas upplevda intresse i den representativa relationen i ett givet partisystem, samt huruvida väljarna upplever att deras representanter verkligen agerar i deras intresse, för att kunna bedöma huruvida representation och kartellisering står i ett motsatsförhållande till varandra i det aktuella partisystemet, alltjämt givet, förstås, att vi kan påvisa kartellisering i partisystemet ifråga.

II

Låt oss nu ta en titt på svårigheterna med en sådan bedömning. Dessa har mycket att göra med svårigheterna att härleda empiriska konsekvenser ur kartellpartiteorin vad gäller agerandet hos representanter samt representerade. Ett första problem är hur vi kan avgöra i vilket intresse representanter för ett kartellparti kan antas agera. Om vi än en gång följer Katz och Mairs typologisering av det moderna partiets utveckling framträder två huvudsakliga möjligheter.

För det första är det representationsteoretiskt fullt möjligt att representanterna i ett kartellparti beskriver och rättfärdigar sitt agerande ungefär på samma sätt som representanterna i ett kaderparti, även om dessa två partityper är tänkta att illustrera skilda faser i det moderna partiets utveckling. I båda fallen kan vi förvänta oss en obenägenhet att identifiera partiet med något visst segment eller någon viss gruppering i samhället samt en uttalad skepsis mot påstådda särintressen, och vi kan också förvänta oss en benägenhet att istället identifiera sig med ett föreställt allmänintresse. Vi kan alla erinra oss – och på egen hand välja tolkningsram för – uttalanden i svensk politisk debatt under

senare år om särintressenas olämplighet som representationsobjekt. Ur Katz och Mairs egen tolkningsram är allmänintresset en strategiskt användbar myt, och referenser till denna undflyende storhet tenderar att artikuleras från och understödja positioner av privilegierat sär- eller egenintresse. Ska vi tro kartellpartiteorins anhängare är referenser till allmänintresset blott en eufemism för det partistrategiska egenintresset.

Men det förefaller också, för det andra, fullt möjligt att kartellpartiets företrädare kan beskriva och rättfärdiga sitt agerande som representanter med hänvisning till ett statsintresse snarare än ett allmänintresse, just i linje med en syn på demokrati som en tjänst utförd i och av staten för ett civilsamhälle utan nämnvärd direktkontakt med den demokratiska processen, och med social och politisk stabilitet snarare än förändring som mål. På basis av kartellpartiteorins urkunder har vi ingen möjlighet att avgöra vilken, om någon, av dessa möjligheter som är mest trolig. Förutom att detta givetvis är problematiskt för den som kan vilja testa kartellpartiteorins implikationer för politisk representation empiriskt, förefaller det ur teorins eget perspektiv inte göra någon större skillnad normativt hur kartellpartiets representanter beskriver och rättfärdigar sitt agerande. Såväl allmänintresse som statsintresse framstår i Katz och Mairs texter som rationaliseringar för kartellpartiets egenintresse, det senare då partiet självt antas vara den huvudsakliga aktören bakom utvecklingen från catch-all-parti till kartellparti. ”I slutänden, förstås, är det partierna i maktposition som är staten och som erbjuder denna tjänst, och det är deras egen existens som de garanterar” (Katz & Mair 1995: 22). Men detta tycks innebära att oavsett vad kartellpartiets representanter gör, och oavsett hur dessa beskriver och rättfärdigar sitt agerande, förblir detta agerande per definition egenintresserat.

En andra svårighet är hur vi kan avgöra huruvida de representerade anser sig vara just det. Här kan vi börja med att notera ett generellt problem i vår förståelse av politisk representation. Pitkin adderar en viktig kvalifikation – och komplikation – till sin definition av politisk representation vad gäller responsivitetens väsen. Att representera innebär att agera i de representerades intresse på ett sätt som är responsivt i förhållande till dem, och responsivitet innebär i det här sammanhanget att den representerade vanligen ”inte invänder mot det som görs i hans namn” (Pitkin 1967: 155). Denna kvalifikation är tänkt att hantera ett ofta påtalat problem med att hänvisa till intressen som grund för agerande i någon annans namn, nämligen möjligheten att såväl representanter som representerade kan missta sig på de senares intressen. Om och i den utsträckning som den representerade kan invända mot det som hennes representanter gör i hennes namn kan den risken minimeras, tänker sig Pitkin.

Komplikationen består i att medan den representerade måste *kunna* invända för att representation ska vara representation *får* hon vanligtvis inte göra det, med annat än att den representativa relationen upphör att vara just representativ. Detta är Pitkins inte helt tillfredställande sätt att hantera den rep-

resentationens paradox med vilken vi började: den representerade görs närvarande genom att representanten agerar i hennes intresse så länge den representerade inte invänder, men den senare förblir frånvarande i den meningen att det är frånvaron av invändning snarare än exempelvis förekomsten av direktiv som avgör om den representativa relationen är just representativ (jfr Runciman 2007). Som Pitkin noterar, ”den enda *säkra garantin* att inte vara i konflikt med någons önsknings är att agera på hans uttryckliga order” (Pitkin 1967: 163). Men att agera på någons uttryckliga order är inte vad vi vanligtvis menar med representation.

Pitkins tanke att den representerade måste *kunna* invända men inte *får* invända för att representation ska vara representation är av särskild relevans för hur vi kan förhålla oss till kartellpartiteorin. Förutom den generella vanskligheten i ett sådant kriterium på politisk representation tillkommer i kartellpartiteorin svårigheten att avgöra vilken typ av invändningar vi ska leta efter för att kunna bedöma huruvida de representerade i ett kartellpartisystem upplever sig vara just det. I den artikel där de först introducerade teorin presenterar Katz och Mair ett antal ”utmaningar” mot kartellpartiet, utmaningar som de tolkar som avgörande invändningar mot den bristande representationsförmågan hos denna partityp. ”Det är uppenbart”, skriver de i en senare artikel,

att den tilltagande upptagningen av partier i staten, deras gemensamma syfte och identitet, och den allt tydligare klyfta som skiljer dem från resten av samhället har bidragit till att skapa ett folkligt missnöje och avståndstagande [disaffection] som saknar motstycke i efterkrigstidens erfarenheter i de etablerade demokratierna (Katz & Mair 2009, 760).

Katz och Mair själva drar den generella slutsatsen att ”den moderna demokratin har på något vis urholkats. Partierna agerar inte som väljarnas ombud [agents]. Men väljarna verkar å andra sidan inte så intresserade av att agera huvudmän [principals] för partierna” (Katz och Mair 2009: 762). Det Katz och Mair talar om här tycks vara ett generellt politiskt missnöje och avståndstagande, manifesterat empiriskt i sjunkande valdeltagande och minskande medlemstal för politiska partier i allmänhet. Men de nämner också ett ”mer radikalt” avståndstagande, manifesterat i de senaste decenniernas framgångar för populistiska antisystempartier på den yttre högerkanten (Katz & Mair 1995: 24). Men detta är rimligen två olika typer av invändningar: hur kan vi på basis av endera eller båda typerna av invändningar avgöra huruvida de representerade i ett kartellpartisystem upplever sig vara just det? Det krävs exempelvis ingen livlig fantasi för att föreställa sig ett partisystem där ett framgångsrikt antisystemparti existerar parallellt med en likaledes framgångsrik kartell, och där en försvarlig del av väljarkåren kan antas uppleva sig förhållandevis väl representerade av partierna i kartellen samtidigt som en mindre del invänder mot det sätt på vilket deras intressen representeras.

Problemen med att tolka indirekta missnöjesyttringar och icke-handlingar

såsom obenägenhet att rösta är välkända, och dessa problem tilltar med tilltagande komplexitet i den sociopolitiska situationen (jfr Pharr & Putnam 2000). Om vi accepterar Katz och Mairs empiriska beskrivning av kartellpartiet och deras normativa modell för politisk representation är tolkningen given: då kartellpartiet brister i sin representativa funktion tvingas väljarna söka andra kanaler för inflytande. ”Istället för partier som reser anspråk på staten för särskilda grupperns räkning i civilsamhället upptäcker dessa grupper att de själva behöver resa anspråk på partiet/staten. Därmed blir förmedlandet av krav och önskemål mot staten alltmer ett område för intresseorganisationer” (Katz & Mair 1995, 23). Resonemanget här är system-funktionalistiskt: i den mån kartellpartiet brister i den representativa funktion det *bör* eller *ska* ha – än en gång utifrån masspartiet som normativ modell – måste förmodat givna intressen kanaliseras på annat sätt. Katz och Mair upprepar här ett antagande som upprepats gång efter annan i statsvetenskapens historia sedan det sena 1920-talet, nämligen tanken om ett komplementärt förhållande mellan politiska partier och intressegrupper (Odegard 1928; Herring 1929; Key 1942; Truman 1951).

Men tidigare givna intressen kan idag inte längre förutsättas, varken som empirisk realitet eller normativt ideal. Inte heller kan vi förutsätta en komplementaritet mellan gamla och nya former för politisk representation, och inte heller kan vi utan vidare tolka *hur* ett empiriskt manifest missnöje med politiska partier kan förstås som invändningar mot det sätt på vilket kartellpartiets representanter representerar. Det senare kan vi som sagt bara göra om vi anser oss vara säkra på, för det första, vilka intressen de representerade upplever sig ha, och, för det andra, vilka missnöjesyttringar vi ska ta som invändningar mot det sätt på vilket kartellpartiets representanter tar till vara dessa intressen. Katz och Mair gör sig säkra på detta genom en representationsteoretisk genväg till masspartiet som normativ modell för politisk representation i allmänhet, och genom en reifiering av de intressen som masspartiet historiskt förknippats med. Men om vi inte utan vidare kan förutsätta att de intressen som de representerade idag riktar mot de politiska partiernas representanter alltjämt och främst handlar om social förändring snarare än om, säg, just social stabilitet och styrningsförmåga är det svårt att säga något bestämt om förhållandet mellan kartellisering och politisk representation, även i de fall där kartellpartiteorin kan visa sig empiriskt giltig. Till del beror detta på teorin, till del på vår etablerade förståelse av politisk representation. Här har jag främst uppehållit mig vid kartellpartiteorins säregna kortslutning av kartelliseringens empiriska aspekter och masspartiet som normativ modell för politisk representation. I ett annat sammanhang hoppas jag få tillfälle att mer grundligt diskutera om och hur det moderna partiets historiska utveckling ger oss anledning att revidera vår etablerade förståelse av politisk representation.

Referenser

- Castiglione, Dario & Warren, Mark E., 2006. *Rethinking Democratic Representation: Eight Theoretical Issues*. Uppsats, Centre for the Study of Democratic Institutions, University of British Columbia.
- Herring, Pendleton, 1929. *Group Representation before Congress*. New York: Russell & Russell.
- Katz, Richard S. & Mair, Peter, 1995. "Changing Models of Party Organization and Party Democracy: The Emergence of the Cartel Party", *Party Politics* 1, s 5-28.
- Katz, Richard S. & Mair, Peter, 2009. "The Cartel Party Thesis: A Restatement", *Perspectives on Politics* 7, s 753-766.
- Key, V. O., 1942. *Politics, Parties and Pressure Groups*. New York: Thomas Y. Crowell Company.
- Odegard, Peter H., 1928. *Pressure Politics: The Story of the Anti-Saloon League*. New York: Columbia University Press.
- Pharr, Susan J. & Putnam, Robert D., 2000. *Disaffected Democracy: What's Troubling the Trilateral Countries?* Princeton: Princeton University Press.
- Pitkin, Hanna Fenichel, 1967. *The Concept of Representation*. Berkeley: The University of California Press.
- Runciman, David, 2007. "The Paradox of Political Representation", *The Journal of Political Philosophy*, 15, s 93-114.
- Truman, David B., 1951. *The Governmental Process: Political Interests and Public Opinion*. New York: Alfred A. Knopf.